

על תיקון והתחלה בראש השנה

"תחל שנה ושמחתה"

מבוא

ראש השנה ויום הכיפורים הם יחידת זמן ייחודית בה כל אדם יכול לבחון את השנה החולפת – לשמוח בהצלחות ולהתחרט על ההחמצות, ומתוך כך, להתכונן לתיקון ולשינוי בשנה החדשה. הנחת היסוד היא שכל אדם אחראי למעשיו, ובכוחו לתקן ולהתחיל מחדש.

על פי המסורת, תפילות ראש השנה ויום הכיפורים, כולל הוידוי, נאמרות בלשון רבים. כך, מבטאת התרבות היהודית את המורכבות של תהליך התשובה – שהוא גם אישי ואינטימי, וגם קהילתי ומשותף. לשון הרבים נועדה להדגיש את הערבות ההדדית ואת האחוה הקהילתית. עם זאת, בקשת סליחה, או חשבון נפש, הם באחריותו האישית של כל אדם בנפרד, והם נתונים להכרעה אישית ולרצון לברר, להבין ולשאת בתוצאות מעשינו.

מערך השיעורים מוקדש להתבוננות על השנה החולפת מתוך אחריות, להתכוונות לשנה החדשה בתקווה, ולמסר ששנה טובה תלויה במידה רבה בנו, כפרטים וכחברה.

מערך השיעורים מושתת על מקורות מסורתיים וחדשים, על כתיבה אישית ולמידה בחברותא, על לימוד עצמי ודיון במליאה. ההצעה מכוונת לשתי שכבות גיל (כיתות ה'-ו'). ההתאמה לכיתה תעשה באמצעות בחירה בין טקסטים או בבחירת השאלות והמשימות (בהתאם ליכולות ולמיומנויות של התלמידים ובהתאמה למורה). על מנת לאפשר בחירה מושכלת, בכל שלב מוצעים מקורות במגוון רמות, והשאלות מסודרות לפי דרגת קושי עולה.

הדגש בשיעורים הוא על לימוד המביא לידי מעשה. מומלץ להתנסות ולדון באופנים שבהם ראש השנה יכול להשפיע ולשנות את התנהלותנו בשנה החדשה. חג זה יכול להיות גם זמן קהילתי בו אנחנו רואים זה את זה בעין טובה ובלב חומל. "תכלה שנה ואנחתה, תחל שנה ושמחתה", אם רק נשתדל.

מטרות המעור

- 1 ראיית ראש השנה כהזדמנות להפקת לקחים וכזמן של שינוי
- 2 היכרות ותפיסת מושג הסליחה כערך אישי וחברתי
- 3 התנסות בכתיבה אישית בהשראת מקורות

ציוד דרוש

- אמצעי הקרנה ושמע
- דפים וכלי כתיבה
- בריסטול או קאפה להכנת לוח קיר (אופציונלי)

א. פעילות פתיחה

- **נסביר:** חלקכם/מכירים/ות את שיר הילדים "שנה הלכה, שנה באה, אני כפי ארימה", או את האיחול "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה", או "תכלה שנה ואנחתה, תחל שנה ושמחתה". כולם ביטויים לכך שהתקופה בה מציינים את ראש השנה היא תקופת מעבר. אנחנו מתבוננים לאחור על מה שהיה, וגם קדימה אל מה שיהיה. החג הוא הזדמנות לבחון מה קרה במהלך השנה שחלפה, מה דורש תיקון, ומה אנחנו יכולים לעשות כדי שבשנה החדשה, מה שתלוי בנו, ישתנה לטובה.

- **משימת יצירת ברכה אישית:** נבקש מכל תלמיד/ה לכתוב פתק עם איחול לשנה החדשה, תוך מחשבה על מה שהסתיים ועל מה נרצה שיקרה בשנה החדשה. נבקש להתייחס לחוויה אישית או משפחתית ואפשר גם לאומית או עולמית. נבקש לפתוח את האיחול במילים: "שתתחדש עלינו שנה _____".

משימה

- נבקש מ-2 תלמידים לתלות את הפתקים שכתבו על הלוח. לאחר מכן, ננחה את יתר התלמידים שמי שמוצא/ת קשר בין האיחול שלו/שלה לאיחול על הלוח לתלות את שלו/שלה בסמוך, עד שכל האיחולים ייתלו.

ב. לימוד מקורות

- 1 נחלק את דף המקורות (**נספח א**). נקרא את 'ברכת הכהן הגדול', ונשאל:
 - 1 נסו לזהות לפי מה מסודרת תפילת הכהן הגדול? (נסביר מהו אקרוסטיכון¹, ואת סידור הברכות לפי אותיות האלפבית כאמצעי אומנותי שנועד להדגיש את הכוונה להכליל את כל האפשרויות מא' עד ת')
 - 2 הכהן הגדול הוא נציג העם במקדש, בעל אחריות על כלל הציבור. אילו איחולים מבטאים אחריות לכלל?
 - 3 אילו איחולים מהתפילה תבחרו לשנה הקרובה? מדוע?

שאלות לדיון

- 2 **משימת יצירת ברכת שנה טובה כיתתית:** נסדר את הברכות שכתבנו בפתיחה לפי סדר האלפבית, נשלים אותיות חסרות מ'תפילת הכהן הגדול" או הצעות חדשות שיעלו מהתלמידים.

משימה

¹ אקרוסטיכון - שיטת כתיבה של שיר או פרזה שבה ליקוט האות הראשונה של כל מילה, שורה או בית בשיר יוצר מילה או מספר מילים, שם, אותיות האלפבית כסדרן וכדומה.

מהלך השיעורים

כיתות ה'-ו'

ג. למידה בחברותא

3 נחלק את דף המקורות (נספח ב). נקרא יחד את הסיפור 'נחפש דרך חדשה' ונבאר אותו, ולאחר מכן נתחלק לחברותות לדיון במקורות ובשאלות שבדף.

4 נתכנס במליאה ונשאל:

- ? מה היחס אל השנה שהסתיימה בכל אחד מן המקורות?
- ? במי תלוי התיקון לפי שני המקורות?
- ? אילו תיאורים בשיר מזכירים את השנה החולפת או את מעשי העבר? מה השיר מציע כאיחול לעתיד?
- ? איזה איחול מהשיר או מהסיפור מתאים גם לשנה שעברה עלינו?
- ? נשמיע את השיר 'שנה טובה' מאת נעמי שמר. נשאל: מדוע לדעתכם/ בחרה נעמי שמר שדווקא מקהלת ילדים תשיר את השיר כאשר בוצע בפעם הראשונה? מה תפקיד הדור הצעיר בהפיכת השנה לטובה?

שאלות לדיון

ד. מהלכה למעשה

נכין לתלמידים כיתות א' לוח עצות להתחלת שנת הלימודים ברגל ימין, ונתלה / נמסור אותו כברכת שנה טובה.

ה. דיון מסכם

נקרא דברים שכתב רובי ריבלין, נשיא המדינה לשעבר (נספח ג).
נשאל על חשיבות מעשה הסליחה כמתאים לחתום את השנה החולפת ולהתחיל מחדש. נדגיש את יחידת הזמן שבין ראש השנה ויום הכיפורים כזמן של שהות שמאפשר לתקן, לכוון ולשנות את המסלול, וכך להתחיל את השנה כשהשגיאות והחרטות מאחורינו, והעיניים פקוחות, לקראת הבאות.

הפֿהן הַגְדוֹל

תוארו של ראש הכהנים בעם ישראל.
הכהן הגדול היה אחד ממנהיגי הקהילה
המשמעותיים ביותר עד חורבן בית
המקדש השני.
בזמן שבית המקדש היה קיים,
יום הכיפורים צוין במקדש ועיקר
משמעותו היתה בעבודת הכהן הגדול
באותו היום.

תפילת הכהן הגדול | מתוך מחזור התפילה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'	שְׁנֵת לַמּוֹד.
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.	שְׁנֵת מְנוּחָה.
שְׁתֵּהא שְׁנָה זוֹ הַבָּאָה אֶלֵינוּ וְעַל	שְׁנֵת נְחֵמָה.
כָּל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם.	שְׁנֵת שְׁשׁוֹן.
שְׁנֵת אוֹרָה.	שְׁנֵת עֲלָצוֹן [עליצות].
שְׁנֵת בְּרָכָה.	שְׁנֵת פְּדוּת [שחרור].
שְׁנֵת גִּילָה.	שְׁנֵת אֶהְלָה.
שְׁנֵת דִּיצָה.	שְׁנֵת קוֹמָמִיּוֹת [עצמאות].
שְׁנֵת הוֹד.	שְׁנֵת קִבּוּץ גָּלִיּוֹת.
שְׁנֵת וַעַד טוֹב	שְׁנֵת קִבּוּל תְּפִלוֹת.
[שנה שבה נתכנס לצורך דברים טובים].	שְׁנֵת רָצוֹן.
שְׁנֵת זְמֶרָה.	שְׁנֵת שְׁלוֹם.
שְׁנֵת חֲדָוָה.	שְׁנֵת שִׁבְעִי.
שְׁנֵת טוֹבָה.	שְׁנֵה שְׁתוּלִיכֵנוּ בָּהּ קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ.
שְׁנֵת טְלוּלָה [מלשון טל]	שְׁנֵה שְׁתִּידָּבֵר בָּהּ עַמִּים תְּחִיָּנוּ
וְגִשּׁוּמָה לְבָרָכָה.	[תביס עמים שנלחמים בנו].
שְׁנֵת יִשׁוּעָה.	שְׁנֵה שְׁתִּכְתְּבוּנוּ לְחַיִּים טוֹבִים.
שְׁנֵת פִּלְפֶּלָה.	

"נדמה שהשנה הזו תלויה בעצם בנו"

שנה טובה | מילים ולחן: נעמי שמר

על הַדָּשָׁא
טל וגֶשֶׁם
וְשָׁנָה טוֹבָה
וּבְדִלָּת
אור וּתְכֵלֶת
שֶׁל הַיּוֹם הַזֶּה
מִן הַלֵּחַ
דִּף שְׁלֹחַ
הַדְּשִׁוֹת טוֹבוֹת
מְגִיעוֹת עַל
כָּנָף-הָרִיחַ
אֶל הַקִּבְּבוֹת

? מה הרמז לראש השנה
? בבית האחרון?
? איר מתוארת השנה
החולפת?
? לפי השיר, מה מבטיח
שנה טובה? במה/מי זה
תלוי? מה דעתכם/?

? מה מאפיין שנה טובה
לפי התיאור בשיר?
במי זה תלוי?

אוּלֵּי אִם הַשָּׁנָה תִּהְיֶה טוֹבָה
תִּשְׁפַּח דְּרָכֵי מִדּוֹן
וְאֶכְזָבָה
וְיָחַד לְעִלְיָי, הַשִּׁיר הַזֶּה
נִקְרָא כִּלְכִּיל
אוּלֵּי נִשְׁלַח בְּרָכָה-אוּלֵּי, גְּלוּיָה
אוּלֵּי בְּכָלל נִשְׁיֵר הַלְלוּיָה
נִדְמָה שֶׁהַשָּׁנָה הַזֹּאת תִּלְוֶיָה
בְּעֵצָם בְּנוֹי.

? "אוּלֵּי אִם הַשָּׁנָה תִּהְיֶה טוֹבָה נִשְׁפַּח דְּרָכֵי
מִדּוֹן וְאֶכְזָבָה" – מה צריך לקרות כדי
שנשכח דרכי מדון ואכזבה?
? "אוּלֵּי בְּכָלל נִשְׁיֵר הַלְלוּיָה" – אם השנה עוד
לא התחילה, על מה יש לשיר הללויה?

המשפט

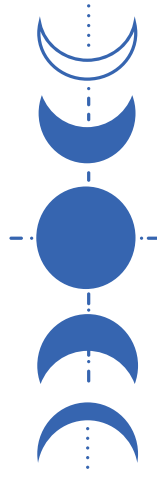
חישבו על תלמידי כיתה א' שהתחילו ללמוד השנה
בבית הספר.
איזו עצה הייתם/נותנים/ות להם/ כדי שלא יתעו
בדרך, ויתחילו את בית הספר ברגל ימין?

נחפש דרך חדשה | סיפור חסידי

בימי אלול נהג רבי חיים מצאנז לספר משל לחלמידיו:
אדם אחד היה הולך ותועה ביער זמן רב, ולא מצא את
דרכו. פתאום ראה איש הולך ביער לקראתו. באה שמחה
בלבו, כי עתה ידע מהי הדרך הנכונה.
כאשר נפגשו שניהם שאלי: "אחי, אמור לי מהי הדרך
הנכונה, כי הנני תועה כאן כבר כמה ימים."
– "אינני יכול לומר לך מאומה", ענה האיש, "כי גם אני
תועה כאן ימים רבים. יכול אני רק לומר לך, כי בדרך
שהלכתי אני – אל תלך, בדרך זו תועים. וכעת – נחפש
דרך חדשה."
אחרי שסיים את סיפורו היה ר' חיים נוהג לומר:
"רבותיי, יכול אני לומר לכם רק זאת – כי בדרך שהלכנו
עד עתה לא נלך עוד, כי בדרך הזאת תועים. כעת נחפש
דרך חדשה!"

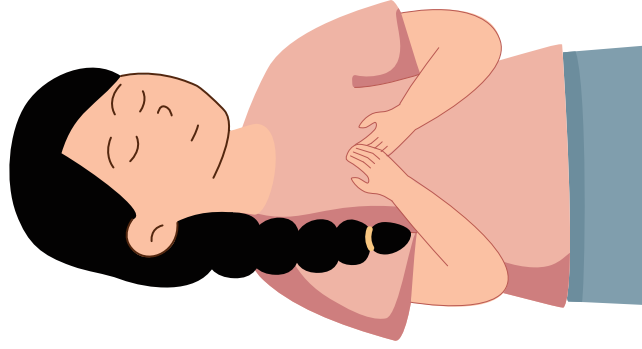
אתר זושא: מגלים את הסיפור החסידי

? שני האנשים ביער לא יודעים את הדרך.
במה הם יכולים לסייע זה לזה?
? רבי חיים מצאנז מספר סיפור. למה הוא מתכוון כשהוא
אומר: "בדרך שהלכנו עד עתה לא נלך עוד, כי בדרך הזאת
תועים. כעת נחפש דרך חדשה?"
? הסיפור הוא משל. מה הוא הנמשל ליער?
? מהו הנמשל לשני האנשים התועים?
? באיזה תחום הייתם/רוצים/ות למצוא דרך חדשה?
מה יכול לעזור לכם/ בכך?

בין כסה לעשור

כינוי לתקופת הימים שמראש השנה ועד יום הכיפורים. המילה 'כסה' קשורה לכיסוי הירח בתחילת החודש (ראש השנה) ו'עשור' מתייחס ל-'בתשרי', שהוא יום הכיפורים.

בין כסה לעשור: לסלוח גם כשיפנה יום

שלא נשכח לסלוח גם כשיפנה יום | רובי ריבלין

הימים הללו הם ימים של חשבון נפש פנימי ושל התבוננות מדוקדקת על המעשים שעשינו בשנה החולפת, על המחשבות, על הכוונות, הרצונות וההישגים.

במידה לא פחותה הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים הם גם ימים של התבוננות החוצה – אל האנשים היקרים לנו ביותר ואל אלה שנקרו בדרכנו ולו לרגע. מה הם היו בשבילנו, מה עשו. לעיתים כעסנו, עלבנו, נעלבנו. לרוב המשכנו הלאה ובלבנו משא הכאב ולעיתים גם בושה.

האם נוכל לסלוח? האם נצליח לבקש סליחה?... המסורת היהודית מלמדת אותנו שעם התשובה והסליחה אפשר להתחיל מחדש, חייבים להתחיל מחדש. אני תפילה שלא נשכח את משמעותו של הזמן המיוחד הזה, זמן בחינת כליות ולב, זמן סליחות.

2018, Ynet